

RETTENS DOM (Fjerde Afdeling)

13. juli 2005^{*}

I sag T-260/97,

Camar Srl, Firenze (Italien), ved advokats W. Viscardini Donà, M. Paolin og S. Donà,
og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøger,

mod

Rådet for Den Europæiske Union først ved befuldmægtigede J.P. Hix og A. Tanca,
derefter ved J.P. Hix og F. Ruggeri Laderchi, og med valgt adresse i Luxembourg,

og

* Processprog: italiensk.

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber først ved befuldmægtiget H. van Vliet, derefter ved C. Van der Hauwaert og L. Visaggio, bistået af avocat A. Dal Ferro, og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøgte,

støttet af:

Den Franske Republik ved K. Rispal-Bellanger og C. Vasak, som befuldmægtigede, og med valgt adresse i Luxembourg,

intervenient,

angående en påstand om fastsættelse af størrelsen af det tab, som Kommissionen er blevet dømt til at erstatte sagsøgeren, efter at Kommissionens beslutning af 17. juli 1997 om afslag på en anmodning om overgangsforanstaltninger, indgivet af sagsøgeren i henhold til artikel 30 i Rådets forordning (EØF) nr. 404/93 af 13. februar 1993 om den fælles markedsordning for bananer (EFT L 47, s. 1), blev annulleret ved Rettens mellemdom af 8. juni 2000, Camar og Tico mod Kommissionen og Rådet (forenede sager T-79/96, T-260/97 og T-117/98, Sml. II, s. 2193),

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS RET
I FØRSTE INSTANS (Fjerde Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, H. Legal, og dommerne P. Mengozzi og I. Wiszniewska-Białecka,

justitssekretær: ekspeditionssekretær J. Palacio González,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 24. februar 2005,

afsagt følgende

Dom

Retsforskrifter

- 1 Rådets forordning (EØF) nr. 404/93 af 13. februar 1993 om den fælles markedsordning for bananer (EFT L 47, s. 1) erstattede ved sit afsnit IV med virkning fra den 1. juli 1993 de forskellige nationale ordninger for samhandelen med tredjelands med en fælles ordning. Denne forordning bestemte i den version, der var gældende på

tidspunktet for de faktiske omstændigheder i nærværende sag, at der hvert år åbnes et toldkontingent for indførsel af bananer hidrørende fra tredjelande og lande i Afrika, Vestindien og Stillehavet (AVS). I dens artikel 15, nu artikel 15a efter ændring ved Rådets forordning (EF) nr. 3290/94 af 22. december 1994 om de tilpasninger og overgangsforanstaltninger, der er nødvendige i landbrugssektoren for gennemførelsen af de aftaler, som er indgået under de multilaterale handelsforhandlinger i Uruguay-rundens regi (EFT L 349, s. 105), blev der sondret mellem »traditionelle« og »ikke-traditionelle« bananer, afhængigt af, om bananerne var, henholdsvis ikke var en del af de mængder bananer, således som de er fastsat i bilaget til forordning nr. 404/93, der traditionelt udføres af AVS-staterne til Fællesskabet.

- 2 Ifølge artikel 17, første afsnit, i forordning nr. 404/93 krævede indførsel af bananer til Fællesskabet forelægelse af en importlicens.

- 3 Artikel 18, stk. 1, i forordning nr. 404/93, som ændret ved forordning nr. 3290/94, bestemmer, at der for import af bananer fra andre tredjelande end AVS-lande (herefter »tredjELandsbananer«) og ikke-traditionelle AVS-bananer skal åbnes et toldkontingent på 2,1 mio. tons (nettovægt) for 1994 og på 2,2 mio. tons (nettovægt) for de følgende år. Inden for rammerne af dette toldkontingent opkrævedes der en told på 75 ECU pr. ton for indførsel af bananer fra tredjelande, hvorimod ikke-traditionel indførsel af AVS-bananer pålagdes nultold. I artikel 18, stk. 2, var det fastsat, at ikke-traditionel indførsel af bananer fra AVS-staterne og indførsel af, der fandt sted uden for det pågældende kontingent, uanset om der var tale om ikke-traditionelle indførsler fra AVS-lande eller tredjelande, var pålagt en told beregnet på grundlag af den fælles toldtarif.

- 4 Ved artikel 19, stk. 1, i forordning nr. 404/93 blev det således åbnet toldkontingent fordelt med 66,5% til erhvervsdrivende, der havde markedsført tredjELandsbananer og/eller ikke-traditionelle AVS-bananer (kategori A), 30% til erhvervsdrivende, der havde markedsført EF-bananer og/eller traditionelle AVS-bananer (kategori B), og 3,5% til erhvervsdrivende, der var etableret i Fællesskabet, og som i 1992 var begyndt

at markedsføre andre bananer end EF- og/eller traditionelle AVS-bananer (kategori C).

5 Ifølge artikel 19, stk. 2, andet afsnit, i forordning nr. 404/93 blev der i andet halvår 1993 udstedt licenser til den enkelte erhvervsdrivende på grundlag af halvdelen af den gennemsnitlige årlige mængde, der var blevet markedsført fra 1989 til 1991.

6 Artikel 30 i forordning nr. 404/93 bestemte følgende:

»Hvis særlige foranstaltninger er nødvendige fra juli 1993 for at lette overgangen fra de ordninger, der eksisterede før denne forordnings ikrafttræden, til den ordning, der indføres med denne forordning, træffer Kommissionen, for at afhjælpe væsentlige vanskeligheder, de fornødne overgangsforanstaltninger efter proceduren i artikel 27.«

7 Ved artikel 27 i forordning nr. 404/93 blev der indført en såkaldt »forvaltningskomite-procedure«. Efter samme forordnings artikel 20 vedtog Kommissionen gennemførelsesbestemmelserne for samhandelsordningen med tredjelande efter denne procedure.

8 Gennemførelsesbestemmelserne for samhandelsordningen med tredjelande var på tidspunktet for de faktiske omstændigheder i nærværende sag fastsat i Kommissionens forordning (EØF) nr. 1442/93 af 10. juni 1993 om gennemførelsesbestemmelser vedrørende ordningen for indførsel af bananer til Fællesskabet (EFT L 142,

- s. 6). Efter forordningens artikel 4 og 5 blev toldkontingentet fordelt mellem de erhvervsdrivende i kategori A (66,5%) ud fra den mængde tredjelandsbananer eller ikke-traditionelle AVS-banuner, de erhvervsdrivende havde afsat i hvert af de tre år forud for året før det år, for hvilket det pågældende toldkontingent var blevet åbnet. Fordelingen af kontingentet mellem erhvervsdrivende i kategori B (30%) skete derimod ud fra den mængde EF-banuner eller traditionelle AVS-banuner, der var afsat i en referenceperiode beregnet på samme måde som for kategori A.
- 9 I henhold til bestemmelserne i artikel 19, stk. 2, andet afsnit, i forordning nr. 404/93 og artikel 4 og 5 i forordning nr. 1442/93 blev referenceperioden hvert år forrykket med ét år. For indførsel, der skulle foretages i 1993, omfattede referenceperioden således årene 1989, 1990 og 1991, mens referenceperioden for indførsler, der skulle ske i 1997 og i 1998, omfattede henholdsvis årene 1993, 1994 og 1995 og årene 1994, 1995 og 1996.
- 10 Desuden kunne de erhvervsdrivende i kategori A eller B i henhold til artikel 13 i forordning nr. 1442/93 i gyldighedsperioden for de importlicenser, der var udstedt til dem i denne egenskab, overdrage de rettigheder, der fulgte af disse licenser, til erhvervsdrivende i kategori A, B eller C.
- 11 Den ordning, der er indført ved forordning nr. 404/93 og forordning nr. 1442/93, benævnes i det følgende »1993-ordningen«.
- 12 Rådets forordning (EF) nr. 1637/98 af 20. juli 1998 om ændring af forordning nr. 404/93 (EFT L 210, s. 28), der anvendes fra den 1. januar 1999, har ophævet artikel 15a og ændret artikel 16-20 i forordning nr. 404/93.

- 13 Artikel 18 i forordning nr. 404/93, som ændret ved forordning nr. 1637/98, åbnede ud over toldkontingentet på 2,2 tons, som er bundet i verdenshandelsorganisationen (stk. 1), et tillægskontingent for indførsel af tredjelandsbananer og ikke-traditionelle AVS-bananer (stk. 2).
- 14 Artikel 19, stk. 1, første afsnit, i forordning nr. 404/93, som ændret ved forordning nr. 1637/98, bestemte, at nu »[forvaltes] de i artikel 18, stk. 1 og 2 omhandlede toldkontingenter samt indførslen af traditionelle AVS-bananer efter en metode, der er baseret på hensyntagen til de traditionelle samhandelsstrømme (metoden »traditionelle importører over for nytilkomne«).
- 15 Artikel 20 i forordning nr. 404/93, som ændret ved forordning nr. 1637/98, pålagde Kommissionen at vedtage gennemførelsesbestemmelserne til den nye indførelsesordning, som ifølge samme artikels litra d) bl.a. skulle omfatte »specifikke foranstaltninger, der i givet fald er nødvendige for at sikre overgangen fra den importordning, der anvendes fra den 1. juli 1993, til [den nye ordning]«.
- 16 I henhold til denne artikel 20 udstedte Rådet forordning (EF) nr. 2362/98 af 28. oktober 1998 om gennemførelsesbestemmelser til Rådets forordning (EØF) nr. 404/93 for så vidt angår ordningen for indførsel af bananer til Fællesskabet (EFT L 293, s. 32), som fra den 1. januar 1999 afløste forordning nr. 1442/93.

- 17 Artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 2362/98 definerede traditionelle erhvervsdrivende således:

»I denne forordning forstås ved »traditionel erhvervsdrivende« en økonomisk beslutningstager, der er etableret i Fællesskabet i den periode, der er afgørende for hans referencemængde, samt på tidspunktet for registreringen efter artikel 5, og som for egen regning i en referenceperiode rent faktisk har indført en minimumsmængde bananer med oprindelse i tredjelande og/eller AVS-lande med henblik på senere udbud til salg på EF-markedet.«

- 18 Artikel 4, stk. 1, i forordning nr. 2362/98 bestemte, at »[h]ver traditionel erhvervsdrivende, der er registreret i en medlemsstat efter artikel 5, [opnåede] for hvert år for alle oprindelser som nævnt i bilag I [tredjelande og AVS-stater] en fast referencemængde, der [fastlagdes] på grundlag af den mængde bananer, han rent faktisk [havde] indført i referenceperioden«. Artikel 4, stk. 2, præciserede, at for de indførsler, der skal foretages i 1999 i forbindelse med toldkontingenterne og med hensyn til de traditionelle AVS-bananer, udgøres referenceperioden af årene 1994, 1995 og 1996.

- 19 Den ordning, der blev oprettet ved de ændringer, som blev indført ved forordning nr. 1637/98 og forordning nr. 2362/98, betegnes i det følgende »1999-ordningen«.

- 20 Efter 1999-ordningen blev anvendelsen af de referencemængder, der blev meddelt de traditionelle erhvervsdrivende for 1999, indtil den 30. juni 2001 successivt bekræftet ved Kommissionens forordning (EF) nr. 2268/1999 af 27. oktober 1999 om indførsel af bananer i første kvartal af 2000 som led i toldkontingenterne og

traditionelle AVS-bananer (EFT L 277, s. 10), Kommissionens forordning (EF) nr. 250/2000 af 1. februar 2000 om indførsel af bananer som led i toldkontingenterne og traditionelle AVS-bananer og om fastsættelse af vejledende mængder for andet kvartal af 2000 (EFT L 26, s. 6), Kommissionens forordning (EF) nr. 1077/2000 af 22. maj 2000 om fastsættelse af visse vejledende mængder og individuelle lofter for udstedelse af importlicenser for bananer i Fællesskabet i tredje kvartal af 2000 i forbindelse med toldkontingenterne og mængden af traditionelle AVS-bananer, Kommissionens forordning (EF) nr. 1637/2000 af 25. juli 2000 om fastsættelse af de mængder bananer, der kan indføres til Fællesskabet i fjerde kvartal af 2000 som led i toldkontingenterne og mængden af traditionelle AVS-bananer (EFT L 187, s. 36), Kommissionens forordning (EF) nr. 2599/2000 af 28. november 2000 om fastsættelse af visse vejledende mængder og individuelle lofter for udstedelse af importlicenser for bananer i Fællesskabet i første kvartal af 2001 i forbindelse med toldkontingenterne og mængden af traditionelle AVS-bananer (EFT L 300, s. 8), og endelig Kommissionens forordning (EF) nr. 395/2001 af 27. februar 2001 om fastsættelse af visse vejledende mængder og individuelle lofter for udstedelse af importlicenser for bananer i Fællesskabet i andet kvartal af 2001 i forbindelse med toldkontingenterne og mængden af traditionelle AVS-bananer (EFT L 58, s. 11).

- 21 Ordningen for indførsel af bananer i Fællesskabet er senere ændret fra den 1. juli 2001 efter udstedelse af Rådets forordning (EF) nr. 216/2001 af 29. januar 2001 om ændring af forordning nr. 404/93 (EFT L 31, s. 2), navnlig dens artikel 16-20, og ved udstedelsen af Kommissionens forordning (EF) nr. 896/2001 af 7. maj 2001 om gennemførelsesbestemmelser til Rådets forordning nr. 404/93 for så vidt angår ordningen for indførsel af bananer til EF (EFT L 126, s. 6). Den ordning, der blev oprettet ved de ændringer, der er indført ved forordning nr. 216/2001 og forordning nr. 896/2001, betegnes i det følgende »år 2001-ordningen«.

Retsforhandlinger og parternes påstande

- 22 Ved dom af 8. juni 2000, Carmar og Tico mod Kommissionen og Rådet (forenede sager T-79/96, T-260/97 og T-117/98, Sml. II, s. 2193, herefter »dommen af 8. juni 2000«), som bl.a. er afsagt i nærværende sag, annullerede Retten Kommissionens beslutning af 17. juli 1997 om afslag på sagsøgerens anmodning i henhold til artikel 30 i forordning nr. 404/93 og dømte Kommissionen til at erstatte det tab, som sagsøgeren havde lidt som følge af denne beslutning.
- 23 Retten dømte desuden Kommissionen og Rådet til at betale henholdsvis 90% og 10% af omkostningerne i sag T-260/97 og Den Franske Republik som intervenient til at bære sine egne omkostninger.
- 24 Ifølge punkt 5 i konklusionen i dommen af 8. juni 2000 skulle parterne inden for en frist på seks måneder fra datoen fra dommens afsigelse meddele Retten de beløb, der skulle betales, som fastsat efter fælles aftale, eller, såfremt der ikke blev indgået en aftale, inden for samme frist tilstille Retten deres påstande opgjort i tal.
- 25 Ved stævning indleveret til Domstolens Justitskontor den 17. august 2000 appellerede Kommissionen dommen af 8. juni 2000 (sag C-312/00 P).
- 26 I henhold til artikel 77, litra b), i Rettens procesreglement har denne ved kendelse ved 7. februar 2001 besluttet at udsætte sag T-260/97 indtil Domstolens endelige dom i sag C-312/00 P.

- 27 Ved dom af 10. december 2002, Kommissionen mod Camar og Tico (sag C-312/00 P, Sml. I, s. 11355), forkastede Domstolen appellen, for så vidt den var rettet mod den del af dommen af 8. juni 2000, der vedrørte sag T-260/97.
- 28 Ved skrivelse fra Rettens Justitskontor den 9. januar 2003 blev parterne underrettet om, at behandlingen af sag T-260/97 var genoptaget, og om, at den frist på seks måneder, der var fastsat i punkt 5 i konklusionen i dommen af 8. juni 2000, var begyndt at løbe og ville udløbe den 10. juni 2003.
- 29 Sagsøgeren og Kommissionen indledte således forhandlinger med henblik på opgørelse af tabet. Da de ikke nåede til en aftale inden for den fastsatte frist, indleverede de deres forslag til opgørelse af tabets størrelse til Rettens Justitskontor den 10. juni 2003.
- 30 Sagsøgeren fremsatte sine bemærkninger til Kommissionens forslag den 18. juli 2003, og sidstnævnte har senere fremsat sine bemærkninger til forslaget samt til sagsøgerens bemærkninger den 5. september 2003.
- 31 På grundlag af den refererende dommers rapport har Retten (Fjerde Afdeling) besluttet at indlede den mundtlige forhandling og som led i de foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse, der er fastsat i procesreglementets artikel 64, opfordret Kommissionen til at besvare et skriftligt spørgsmål. Denne opfordring blev efterkommet inden for den fastsatte frist.
- 32 Sagsøgeren og Kommissionen har afgivet mundtlige indlæg og besvaret Rettens mundtlige spørgsmål under det retsmøde, der blev afholdt den 24. februar 2005.

- 33 Sagsøgeren har nedlagt følgende påstande:
- Det fastslås, at de beløb, sagsøgeren har opgjort som det lidte tabs størrelse, nemlig uden renter 2 771 132 EUR for 1997, 2 253 060 EUR for 1998, 7 190 000 EUR for 1999, 7 190 000 EUR for 2000 og 4 399 200 EUR for første halvår af 2001, er korrekte.
 - Kommissionen dømmes til fuld betaling af den sum, der svarer til disse beløb, samt til de beløb, der skal betales på grundlag af valutaopskrivningen og morarenter beregnet efter de af sagsøgeren foreslået kriterier eller efter ethvert andet eventuelt kriterium, som Retten måtte finde mere passende.
 - Kommissionen tilpligtes at betale omkostningerne i forbindelse med dette nye trin i sagens behandling.
- 34 Kommissionen har nedlagt påstand om, at de beløb, der skal betales til sagsøgeren, fastsættes efter følgende retningslinjer:
- Erstatningen skal betales for perioden mellem den 1. januar 1997 og den 31. december 1998.
 - Den periode, der skal tages i betragtning ved beregning af sagsøgerens referencemængde, svarer til årene 1989 og 1990.

- Erstatningens størrelse skal beregnes på grundlag af den tabte fortjeneste, der udgøres af forskellen mellem de indtægter, som sagsøgeren ville have haft med handel med bananer i perioden mellem den 1. januar 1997 og den 31. december 1998, hvis Kommissionen havde imødekommet dens anmodning om overgangsforanstaltninger af 21. januar 1997 og de faktiske indtægter ved denne handel i den pågældende periode, med tillæg af de indtægter, som sagsøgeren havde eller ville kunne have haft i samme periode ved eventuelle erstatningsaktiviteter.

- De supplerende mængder bananer, som sagsøgeren kunne have forhandlet, hvis Kommissionen havde imødekommet dennes anmodning om overgangsforanstaltninger af 21. januar 1997, andrager 13 855,66 tons fra 1997 og 11 265,30 tons for 1998.

- Det således opnåede erstatningsbeløb beregnes på ny efter de officielle indekser, der er til rådighed for Italien, og som gælder for den pågældende periode; til dette omberegnete beløb lægges morarenter fra datoen for afsigelsen af dommen af 8. juni 2000, indtil betaling sker, og disse renter beregnes på grundlag af den lovbestemte sats, der er gældende i Italien.

Retlige bemærkninger

Indledende bemærkninger

- 35 Indledningsvis bemærkes, at sagsøgeren ved skrivelse af 21. januar 1997 i henhold til EF-traktatens artikel 175 (nu artikel 232 EF) anmodede Kommissionen om, at de importlicenser for indførsel af tredjelandbananer og ikke traditionelle AVS-

bananer, der skulle tildeles sagsøgeren som erhvervsdrivende i kategori B for 1997 og de følgende år indtil genetablering af dennes normale referencemængder, blev fastsat på grundlag af de mængder bananer, der var blevet forhandlet i 1988, 1989 og 1990.

36 Som det fremgår af præmis 208 i dommen af 8. juni 2000, består det tab, der skal erstattes, i, at sagsøgeren fik tildelt et mindre antal importlicenser, end selskabet ville have opnået, såfremt artikel 30 i forordning nr. 404/93 var blevet anvendt korrekt.

37 Mens sagsøgeren og Kommissionen er enige om, hvilke år der skal tages i betragtning ved beregningen af sagsøgerens referencemængde, som skal indgå i beregningen af det antal importlicenser, som denne ville have opnået yderligere, er de derimod uenige om følgende tre hovedpunkter:

— den periode, for hvilken tabet skal erstattes

— de almindelige kriterier, der skal lægges til grund for opgørelsen af tabet

— kriterierne for, om der skal tages hensyn til valutaudhuling og morarenter.

De år, der skal tages i betragtning ved beregningen af referencemængden

Parternes argumenter

- 38 Kommissionen har anført, at den periode, der skal tages i betragtning ved beregningen af sagsøgerens referencemængde, dvs. referenceperioden, i princippet skal omfatte de tre år, der går forud for ikrafttrædelsen af den fælles markedsordning, der blev indført ved forordning nr. 404/93, for hvilke der foreligger oplysninger, dvs. årene 1989-1991. Imidlertid berettigede udbruddet af borgerkrigen i Somalia, at der for sagsøgerens vedkommende ikke tages hensyn til året 1991. Kommissionen har fremhævet, at den resterende periode, som dækker årene 1989 og 1990, kan defineres som en periode med normal aktivitet for sagsøgeren, som faktisk har erkendt, at året 1988 havde været karakteriseret af en betydelig forøgelse af sagsøgerens indførsler i forhold til gennemsnittet af dennes indførsler. Den periode, der skal lægges til grund som referenceperiode, dækker således årene 1989 og 1990.
- 39 Sagsøgeren har accepteret, at der med henblik på opgørelsen af det tab, der skal erstattes, henvises til den af Kommissionen angivne referenceperiode i stedet for den treårige periode fra 1988 til 1990, som nævnes i sagsøgerens anmodning i henhold til artikel 30 i forordning nr. 404/93.

Rettenes bemærkninger

- 40 I dommen af 8. juni 2000 har Retten, skønt den fastslog, at Kommissionens afslag på at træffe overgangsforanstaltninger for at imødegå de vanskeligheder, som sagsøgeren stod over for, var ulovligt, ikke udtalt, at Kommissionen, navnlig med hensyn til sagsøgeren, skulle tage hensyn til netop perioden fra 1988 til 1998 ved

beregningen af det antal importlicenser, der skulle tildeles denne som erhvervsdrivende i kategori B.

- 41 I betragtning af, dels at der i de relevante bestemmelser ikke er nogen forskrift om, at referenceperioden i et særligt vanskeligt tilfælde som det foreliggende nødvendigvis skal omdefineres i forhold til en treårsperiode, og dels at sagsøgeren accepterer udelukkelse af året 1988, kan den fremgangsmåde, der er aftalt af parterne, tiltrædes. Den periode, i forhold til hvilken sagsøgerens referencemængde skal beregnes med henblik på opgørelse af tabet, omfatter således de to år 1989 og 1990.

Den periode, for hvilken tabet skal erstattes

- 42 Efter sagsøgerens opfattelse er den periode, der berøres af det lidte tab som følge af afslaget på anmodningen om overgangen om overgangsforanstaltninger, perioden fra den 1. januar 1997 til den 30. juni 2001.
- 43 Sagsøgeren har gjort gældende, at ifølge 1999-ordningen afgang erhvervelsen af importlicenser for tredjelandssbananer, på trods af, at sondringen mellem licenser i kategori A og B var afskaffet, ligesom under den foregående ordning bl.a. af de mængder traditionelle AVS-bananer, der var indført i referenceperioden. Sagsøgeren har fremhævet, at de traditionelle AVS-bananer blev taget i betragtning blandt bananer af alle oprindelser med henblik på fastsættelse af den enhedsreferencemængde, der er indført ved forordning nr. 2362/98, og som stadig blev beregnet på grundlag af den referenceperiode, der dækkede årene 1994-1996.

- 44 Desuden er den omstændighed, at sagsøgeren i anmodningen af 21. januar 1997 til Kommissionen har henvist til licenser i kategori B, på ingen måde til hinder for at konkludere, at der består et tab, som skal erstattes af Kommissionen, også for perioden efter den 31. december 1998. Sagsøgeren har nemlig anført, at når denne i anmodningen havde nævnt licenser i kategori B, var det blot for at betegne de licenser, som var blevet tildelt på grundlag af en referencemængde bestående af indførsler af traditionelle AVS-bananer. Med sit søgsmål, der førte til dommen af 8. juni 2000, ville sagsøgeren opnå en tilpasning af sine referencemængder, hvilket Retten har erkendt i den nævnte doms præmis 194, tredje og femte punktum.
- 45 Tabet skal derfor ifølge sagsøgeren erstattes for alle de år, i løbet af hvilke denne i henhold til fællesskabslovgivningen som er traditionel erhvervsdrivende for AVS-bananer har kunnet benytte sig af sine normale referencemængder dvs. indtil den 1. juli 2001, da 2001-ordningen trådte i kraft. Denne ordning har indført nye kriterier for beregningen af de referencemængder, der lægges til grund for tildelingen af importlicenser for tredjelandsbananer eller ikke-traditionelle AVS-bananer, som bevirker, at denne beregning for en erhvervsdrivende som sagsøgeren nu foretages alene på grundlag af de indførsler, der i referenceperioden er foretaget som erhvervsdrivende i kategori A.
- 46 Sagsøgeren har i øvrigt nærmere anført, at der ved opgørelsen af tabet for årene 1999 og 2000 og første halvår af 2001 skal tages hensyn til de indførsler, som sagsøgeren kunne have foretaget fra 1994 til 1996, hvis Kommissionen havde truffet de nødvendige foranstaltninger til at gøre det muligt for sagsøgeren at finde en erstatning for de somaliske bananer, som ikke længere var til rådighed på dette tidspunkt.
- 47 Kommissionen finder, at den periode, for hvilken sagsøgeren har ret til erstatning af tabet, skal begrænses til perioden fra den 1. januar 1997 til den 31. december 1998.

- 48 Den har henvist til, at det tab, der skal erstattes, er det, der følger af dennes afslag på at tildele sagsøgeren et større antal importlicenser i kategori B i henhold til artikel 30 i forordning nr. 404/93, beregnet på grundlag af de indførsler af bananer, som sagsøgeren foretog før borgerkrigen i Somalia.
- 49 Kommissionen har imidlertid anført, at der den 1. januar 1999 er trådt en væsentlig reform i kraft af den ordning for samhandelen med tredjelande, der er fastsat som led i den fælles markedsordning for bananer, hvorved man bl.a. har afskaffet opdelingen af importørerne i kategorierne A, B og C og indført en fælles forvaltning af toldkontingenterne og de traditionelle AVS-bananer. Den har fremhævet, at sagsøgeren efter 1999-ordningen aldrig har anmodet om at blive behandlet særligt gunstigt, mens foranstaltninger, der er anmodet om efter den foregående ordning, som udløb den 31. december 1998, ikke ville kunne have virkning under den nye ordning.
- 50 Kommissionen har anført, at fra den 1. januar 1999 er selve hjemlen for de foranstaltninger, som sagsøgeren har anmodet om, ændret. Hvis sagsøgeren nemlig mente at befinde sig i en særlig ugunstig situation, skulle denne på ny have anmodet Kommissionen om at træffe passende foranstaltninger, denne gang i henhold til den nye artikel 20, litra d), i forordning nr. 404/93, som ændret ved forordning nr. 1637/98.

Rettens bemærkninger

- 51 Det bemærkes, at Kommissionen erkender, at den er forpligtet til at erstatte det tab, som sagsøgeren har lidt i 1997 og 1998 på grund af Kommissionens afslag på at imødekomme sagsøgerens anmodning af 21. januar 1997. Derimod har Kommissionen bestridt sagsøgerens krav om, at det tab, som denne hævder at have lidt for den periode, i hvilken 1999-ordningen har været i kraft, nemlig perioden fra den 1. januar 1999 til den 30. juni 2001, skal tilskrives dette afslag.

- 52 Der kan ikke gives sagsøgeren medhold i dette krav.
- 53 Sagsøgerens anmodning af 21. januar 1997 kan ganske vist fortolkes således, at den reelt havde til formål at opnå en foranstaltning, der bemyndigede de nationale myndigheder til at fastslå den referencemængde, der tjente som grundlag ved tildelingen til sagsøgeren som erhvervsdrivende i kategori B af importlicenser for tredjelandsbananer eller ikke-traditionelle AVS-bananer under hensyntagen til de mængder traditionelle AVS-bananer, der var forhandlet i løbet af en anden referenceperiode end den, der fulgte af de gældende bestemmelser.
- 54 Det fremgår bl.a. af den nævnte anmodning, at ombytningen af referenceperioden fra 1993 til 1995, der efter 1993-ordningen dannede grundlag for tildelingen af importlicenser i 1997, ved tildelingen til sagsøgeren af importlicenser for tredjelandsbananer eller ikke-traditionelle AVS-bananer var berettiget af det unormalt lave niveau for de indførsler af traditionelle AVS-bananer, som sagsøgeren havde foretaget i løbet af denne samme periode, som skyldes den samlede virkning af den borgerkrig, der var udbrudt i Somalia, og indførslen af den fælles markedsordning.
- 55 Sagsøgeren anmodede om, at der blev taget hensyn til årene 1989 til 1990 som referenceperiode, »indtil genetablering af sagsøgerens normale referencemængder«, hvilket i sammenhæng med den nævnte anmodning betyder indtil referenceperioden, på grund af virkningen af den årlige forskydning, der er fastsat i de gældende bestemmelser (jf. præmis 8 og 9 ovenfor), kun omfatter år, der ikke er karakteriseret ved de forsyningsvanskeligheder med hensyn til traditionelle AVS-bananer, der lå bag sagsøgerens anmodning.
- 56 De foranstaltninger, som Kommissionen skulle have truffet for at efterkomme den nævnte anmodning, skulle således have gjort det muligt også for 1998 at tage de mængder traditionelle AVS-bananer i betragtning, som sagsøgeren havde forhandlet

i den af denne foreslåede periode med henblik på beregningen af det antal importlicenser for de i kategori B, som skulle tildeles sagsøgeren. For dette år omfattede den referenceperiode, der var relevant i henhold til forordning nr. 1442/93 (1994-1996) — som Retten udtrykkeligt har fastslået i præmis 148 in fine i dommen af 8. juni 2000 — fortsat de år, i hvilke sagsøgeren havde haft de nævnte forsyningsvanskeligheder.

- 57 Hvis 1993-ordningen havde fortsat med at bestå indtil 1999, ville de foranstaltninger, som Kommissionen skulle have truffet for at efterkomme sagsøgerens anmodning, ligeledes have givet mulighed for den samme ombytning af referenceperiode for året 1999, da den referenceperiode, der fremgik af forordning nr. 404/93 og nr. 1442/93, forskudt et år yderligere (fra 1995 til 1997), stadig ville have dækket de år (1995 og 1996), der var påvirket af de pågældende vanskeligheder.
- 58 Imidlertid blev 1993-ordningen omlagt fra den 1. januar 1999. Det må fastslås, at denne omlægning er af en sådan art, at den ville bevirke, at virkningerne af de foranstaltninger, som Kommissionen skulle have truffet for at efterkomme sagsøgerens anmodninger af 21. januar 1997, ville blive bragt til ophør den 31. december 1998.
- 59 Et sådant resultat kan dog ikke, som Kommissionen har hævdet, støttes på den formelle begrundelse, at der ved artikel 20, litra d), i forordning nr. 404/93, som ændret ved forordning nr. 1637/98, blev indført en ny hjemmel for at træffe overgangsforanstaltninger.
- 60 Sagsøgerens situation er nemlig ikke omfattet af den nævnte artikel 20, litra d), da det særligt vanskelige tilfælde, som denne påberåber sig, nemlig sagsøgerens vanskeligheder ved at forsyne sig med traditionelle AVS-bananer, som optrådte i løbet af perioden fra 1994 til 1996, ikke er knyttet til overgangen fra 1993-ordningen til 1999-ordningen. Selv om den har sammenhæng med borgerkrigen i Somalia, der

udbrød i slutningen af 1990, var den en direkte følge af indførelsen af den fælles markedsordning, idet 1993-ordningen i realiteten væsentligt og objektivt har begrænset sagsøgerens mulighed for at erstatte det svigtende udbud af somaliske bananer med bl.a. andre traditionelle AVS-bananer, som den tidligere italienske ordning indebar (dommen af 8. juni 2000, præmis 140-143). Da de var en følge af overgangen fra de nationale ordninger til 1993-ordningen, var disse vanskeligheder følgelig stadig efter 1999-ordningen omfattet af artikel 30 i forordning nr. 404/93, som hverken blev ophævet eller ændret ved forordning nr. 1637/98.

61 De grunde, der taler imod, at de foranstaltninger, som Kommissionen skulle have truffet for at efterkomme anmodningen af 21. januar 1997, fortsat kunne bestå ud over den 31. december 1998, er væsentlige og vedrører de karakteristika, som med hensyn til denne anmodnings genstand grundlæggende adskiller 1999-ordningen fra 1993-ordningen.

62 Ifølge femte betragtning til forordning nr. 2362/98 kunne »en fælles forvaltning af toldkontingenterne og de traditionelle AVS-bananer« fremme en udvikling af den internationale handel og en mere gnidningsrig samhandel og bidrage til at undgå uberettigede diskriminationer. Således skulle traditionelle erhvervsdrivende og nytilkommende erhvervsdrivende ifølge denne betragtning »defineres efter unikke kriterier, uanset hvilket tredjeland eller AVS-land de [indfører] fra«, de traditionelle erhvervsdrivendes rettigheder burde »fastlægges på grundlag af faktiske indførsler uanset oprindelse og forsyningskilder« og burde »åbne mulighed for at indføre fra alle oprindelser«; den samme fremgangsmåde burde »komme til udtryk i måden for periodisk forvaltning af indførslerne uden skellen alt efter indførslernes oprindelse«.

63 Følgelig blev sondringen i artikel 19 i forordning nr. 404/93 med hensyn til fordelingen af toldkontingenter mellem erhvervsdrivende (og licenser) i kategori A, B og C og afskaffet ved 1999-ordningen. 1999-ordningen sondrede kun mellem de såkaldte traditionelle erhvervsdrivende (jf. præmis 17 ovenfor), herunder sagsøgeren, og nytilkomne erhvervsdrivende.

- 64 Desuden bemærkes, at mens referencemængderne efter 1993-ordningen blev beregnet for erhvervsdrivende for kategori A på grundlag af referencemængder af tredjelandsbananer og ikke-traditionelle AVS-bananer, der var forhandlet i en referenceperiode, og for erhvervsdrivende i kategori B på grundlag af mængder i fællesskabsbananer eller traditionelle AVS-bananer forhandlet i samme referenceperiode (jf. præmis 8 ovenfor), blev der efter 1999-ordningen beregnet en »fast referencemængde« efter artikel 4 i forordning nr. 2362/98 (jf. præmis 18 ovenfor) under hensyntagen til indførelser til Fællesskabet af alle oprindelser, nemlig traditionelle og ikke-traditionelle AVS-bananer samt tredjelandsbananer (bilag I til forordning nr. 2362/98), som den pågældende erhvervsdrivende havde foretaget i en referenceperiode.
- 65 Ganske vist havde indførelserne af traditionelle AVS-bananer foretaget i referenceperioden fortsat, og under 1999-ordningen, indflydelse på det antal licenser, der kunne tildeles sagsøgeren for en indførelse af tredjelandsbananer og ikke-traditionelle AVS-bananer, på trods af, at kategorierne af erhvervsdrivende og licenser A, B og C var afskaffet, og at der var indført en fast referencemængde. Det er også rigtigt, at referenceperioden under hele 1999-ordningens varighed stadig var fastsat til årene 1994 til 1996 (jf. præmis 18 og 20 ovenfor), nemlig den samme treårsperiode, som udgjorde referenceperioden i 1998, det sidste år i 1993-ordningen, og som på grund af de forsyningsvanskeligheder, der fulgte af den somaliske borgerkrig og indførelsen af den fælles markedsordning, ikke var repræsentativ for sagsøgerens normale aktivitetsniveau på området for traditionelle AVS-bananer.
- 66 Selv hvis det imidlertid antages, at den ikke er helt uforenelig med de nærmere bestemmelser for 1999-ordningens funktion, kunne en hensyntagen, med henblik på fastsættelse af sagsøgerens faste referencemængde, til årene 1989 og 1990 i stedet for til perioden fra 1994 til 1996, alene for den komponent i den pågældende mængde, der udgøres af indførelserne af de traditionelle AVS-bananer, efter 1999-ordningen ikke følge af foranstaltninger, som Kommissionen kunne have truffet efter 1993-ordningen for at efterkomme sagsøgerens anmodning af 21. januar 1997.

- 67 Det må nemlig nødvendigvis fastslås, at efter 1993-ordningen gav indførsler af traditionelle AVS-banuner foretaget af en erhvervsdrivende i referenceperioden denne ret til at deltage i fordelingen af en meget begrænset del (30%) af toldkontingentet. Det er i denne sammenhæng, at den ombytning af referenceperiode, som søgtes opnået med sagsøgerens anmodning af 21. januar 1997, skal ses.
- 68 Efter 1999-ordningen blev referencemængderne af de traditionelle AVS-banuner imidlertid ikke længere, som det var tilfældet efter 1993-ordningen, anvendt ved beregningen af det antal importlicenser for tredjelandsbanuner eller ikke-traditionelle AVS-banuner, der skulle tildeles inden for den reserve på 30% af toldkontingentet, som var tildelt erhvervsdrivende i kategori B, men de bidrog til at udgøre den faste referencemængde, som mere generelt blev anvendt ved beregningen af det antal licenser, der skulle tildeles de erhvervsdrivende til indførsel fra alle oprindelser inden for rammerne af en fælles forvaltning af toldkontingenterne og de traditionelle AVS-banuner. I henhold til femte betragtning til forordning nr. 2362/98 skulle de traditionelle erhvervsdrivendes rettigheder ikke blot »fastlægges på grundlag af faktiske indførsler uanset oprindelse og forsyningskilder«, men de skulle også »åbne mulighed for at indfører fra alle oprindelser«.
- 69 Efter 1999-ordningen havde de mængder traditionelle AVS-banuner, der blev indført i referenceperioden, således ikke blot, som det var tilfældet efter 1993-ordningen, indflydelse på de erhvervsdrivendes deltagelse af fordelingen af en meget begrænset del af toldkontingentet, men i fordelingen af samtlige toldkontingenter, og ydermere i fordelingen af importlicenser for traditionelle AVS-banuner (artikel 3, 4 og 6 i forordning nr. 2362/98), mens indførsel af traditionelle AVS-banuner efter 1993-ordningen ikke var betinget af, at man var indehaver af en referencemængde (artikel 14-16 i forordning nr. 1442/93).
- 70 Disse fundamentale ændringer i betingelserne for adgang til tredjelandsbanuner eller ikke-traditionelle AVS-banuner, og især til traditionelle AVS-banuner, markerer et

åbenbart brud mellem 1993-ordningen og 1999-ordningen med hensyn til genstanden for sagsøgerens anmodning af 21. januar 1997. Sagsøgerens opfattelse, hvorefter mekanismen for tildeling af licenser for tredjelandsbananer eller ikke-traditionelle AVS-banuner fortsat bestod og i det væsentlige var den samme som den, der var den gældende efter 1993-ordningen, selv om der efter 1999-ordningen ikke længere fandtes licenser i kategori B, er følgelig fejlagtig.

- 71 De foranstaltninger, som Kommissionen skulle have truffet for at efterkomme sagsøgerens anmodning af 21. januar 1997, kunne således ikke udfolde deres virkninger ud over den 31. december 1998. En ombytning efter 1999-ordningen af referenceperioden alene med hensyn til den komponent i den faste referencemængde, der udgøres af indførslerne af de traditionelle AVS-banuner, ville have en helt anden og langt mere betydelig rækkevidde end de foranstaltninger, som sagsøgeren anmodede om. En sådan ombytning, såfremt det antages, at den kunne foretages efter 1999-ordningen, kunne kun være genstand for en ny beslutning truffet af Kommissionen, som det påhvilede sagsøgeren at søge at opnå ved en ny anmodning, som skulle indgives efter denne ordnings særlige bestemmelser.
- 72 Det følger heraf, at det tab, som Kommissionen er forpligtet til at erstatte i det foreliggende tilfælde, er det, der følger af, at der alene for årene 1997 og 1998 er tildelt sagsøgeren et lavere antal importlicenser for tredjelandsbananer og ikke-traditionelle AVS-banuner end det, som han ville have opnået for de samme år, såfremt Kommissionen havde efterkommet sagsøgerens anmodning af 21. januar 1997 ved i henhold til artikel 30 i forordning nr. 404/93 at tillade, at årene 1989 og 1990 blev taget i betragtning som reference.
- 73 Dette resultat er så meget desto mere uomgængeligt, hvis det i overensstemmelse med retspraksis tages i betragtning, at private mulighed for at påberåbe sig et fremtidigt tab under et søgsmål om et erstatningsansvar uden for kontraktforhold anlagt mod Fællesskabet kun vedrører umiddelbart forestående skader, der kan

påregnes med tilstrækkelig sikkerhed på grundlag af den faktiske og retlige situation (Domstolens dom af 2.6.1976, forenede sager 56/74-60/74, Kampffmeyer m.fl. mod Rådet og Kommissionen, Sml. s. 711, præmis 6-8).

- 74 Under disse omstændigheder kunne det erstatningskrav, som sagsøgeren har fremsat under nærværende sag, som genstand kun have erstatning af det tab, som kunne opstå som følge af Kommissionens beslutning af 17. juli 1997 på grundlag af de bestående bestemmelser på tidspunktet for fremsendelsen af kravet, nemlig 1993-ordningen. Det tab, som sagsøgeren kræver erstattet for perioden fra den 1. januar 1999 til den 30. juni 2001, følger under alle omstændigheder ikke af disse bestemmelser, men af væsentligt forskellige bestemmelser, der blev indført efter sagens anlæg, og hvis karakteristika på ingen måde kunne forudses på tidspunktet for sagens anlæg.

De generelle kriterier, der skal lægges til grund ved opgørelsen af tabet

Parternes argumenter

- 75 Sagsøgeren er af den opfattelse, at Retten navnlig i præmis 194, 195 og 211 i dommen af 8. juni 2000 klart har angivet kriteriet for beregning af de beløb, der skal betales i erstatning, navnlig ved at henvise til det kriterium, som sagsøgeren selv har foreslået, nemlig omsætningsværdien for de ikke-tildelte importlicenser, som anslås til 200 EUR pr. ton i en erklæring fra Kommissionens tjenestegrene til arbejdsgruppen »bananer« af 9. og 10. februar 1998 fra Rådets Specialkomité for Landbrug. Følgelig skal tabet ifølge sagsøgeren beregnes ved at multiplicere 200 EUR med det antal tons, der repræsenteres af de licenser, som sagsøgeren har modtaget

mindre i forhold til dem, som denne skulle have opnået, såfremt den referenceperiode, der blev lagt til grund, havde været perioden forud for borgerkrigen i stedet for årene 1993-1995 for de indførsler, der skulle foretages i 1997, og årene 1994-1996 for de indførsler, der skulle foretages i de følgende år.

- 76 Sagsøgeren har fremhævet, at Retten ikke kan dømme en part til at erstatte et tab, hvis dette ikke er reelt, og hvis der ikke allerede er sikkerhed med hensyn til dens bestående og dens størrelse for tidspunktet for domfældelsen (jf. Rettens dom af 2.7.2003, sag T-99/98, Hameico Stuttgart m.fl. mod Rådet og Kommissionen, Sml. II, s. 2195, præmis 67 og den deri nævnte retspraksis), i den forstand, at tabet i det mindste kan opgøres nøjagtigt efter allerede fastslået kriterier. Kommissionen, som har hævdet, at Retten ikke har fastslået disse kriterier i dommen af 8. juni 2000, vil imidlertid med urette give det udseende af, at tabet ikke blot ikke er fastsat, men endog uvidst.
- 77 Sagsøgeren har anført, at mens Retten i dommen af 8. juni 2000 ikke udtrykkeligt har behandlet spørgsmålet, om det af sagsøgeren foreslåede kriterium om licensernes omsætningsværdi kan lægges til grund, har den heller ikke udtalt, at dette kriterium savner grundlag eller er uegnet til at opgøre tabet i tal. Hvis dette havde været tilfældet, ville den have afholdt sig fra at fastslå i dommens præmis 195, at et sådant kriterium gjorde det muligt at fastslå tabets omfang »med tilstrækkelig sikkerhed« og fra at opfordre parterne i præmis 211 »på baggrund af [denne] dom inden for en frist på seks måneder at indgå en aftale om størrelsen af den fulde erstatning og det tab, der gøres gældende«.
- 78 Desuden har sagsøgeren fremhævet, at Kommissionen i duplikken i hovedsagen kunne have bestridt det af sagsøgeren foreslået kriterium, men at den ikke har gjort det. Følgelig kan Kommissionen ikke længere drage dette kriterium i tvivl.

- 79 Under alle omstændigheder har sagsøgeren anført, at licensernes omsætningsværdi er et underbygget og pålideligt faktum til brug for opgørelsen for det pågældende tab. Sagsøgeren har henvist til, at det udtrykkeligt har været bestemt i fællesskabsbestemmelserne siden begyndelsen af 1993-ordningen, at importlicenser for bananer kan overdrages (artikel 20 i forordning nr. 1442/93), og at licenser i kategori B netop var dem, der var genstand for omsætning, fordi deres overdragelse i henhold til artikel 13, stk. 3, i forordning nr. 1442/93 ikke indebar nogen nedsættelse af indehaverens referencemængder og gjorde det muligt at supplere de ringe fortjenstmargener, som handel med AVS-bananer gav mulighed for. Sagsøgeren har i denne forbindelse henvist til præmis 86 i Domstolens dom af 5. oktober 1994, Tyskland mod Rådet (sag C-280/93, Sml. I, s. 4973). Prisen for overdragelse af licenser udgjorde følgelig en vis indtægt, og nærmere bestemt en mindstefortjeneste.
- 80 Til støtte for kriteriet for importlicensernes omsætningsværdi har sagsøgeren henvist til, at Domstolen i dommen af 27. januar 2000, Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen (forenede sager C-104/89 og C-37/90, Sml. I, s. 203, præmis 79), har fastslået, at statistiske og kommercielle oplysninger kunne tages i betragtning ved opgørelse af tabet.
- 81 Kommissionen har anført, at dommen af 8. juli 2000 ikke har defineret kriterierne for opgørelsen i tal af den erstatning, der skal betales til sagsøgeren. Det af sagsøgeren foreslået kriterium blev nemlig kun taget i betragtning af Retten ved vurderingen af, om erstatningskravet kunne antages til realitetsbehandling, uden at det for så vidt blev anset for egnet. Der har i øvrigt ikke fundet nogen kontradiktorisk drøftelse sted om spørgsmål, om et sådant kriterium er begrundet.
- 82 Kommissionen kan ikke erkende, at den erstatning, der skal betales, kan beregnes på grundlag af en hypotetisk omsætningsværdi for importlicenser, således at der helt ses bort fra, om de pågældende varer er eller ikke er indført. En sådan omstændighed har nemlig ingen forbindelse med den begivenhed, der har fremkaldt tabet, og med

dens faktiske følger for sagsøgerens situation (Domstolens dom af 14.7.1967, forenede sager 5/66, 7/66 og 13/66-24/66, Kampffmeyer m.fl. mod Kommissionen, Sml. 1965-1968, s. 381, org.ref.: Rec. s. 317).

- 83 Kommissionen har fremhævet, at overdragelse af importlicenser fra en erhvervsdrivende til en anden kun sjældent forekommer i praksis. Desuden har den henvist til, at overdragelse af licenser allerede under 1993-ordningen i henhold til artikel 13 i forordning nr. 1442/93 i princippet indebar, at de overdragende mængder blev fradraget overdragerens referencemængde. Ifølge Kommissionen gjaldt denne begrænsning ganske vist ikke for erhvervsdrivende i kategori B, herunder sagsøgeren, men deres mulighed for at opnå importlicenser for tredjelandsbananer og ikke-traditionelle AVS-bananer afhang af, om de faktisk havde forhandlet fællesskabsbananer og traditionelle AVS-bananer i referenceperioden.
- 84 Med hensyn til importlicensernes angivelige omsætningsværdi på 200 EUR pr. ton, som sagsøgeren har anført på grundlag af udtalelser fra Kommissionens tjenestegrene til arbejdsgruppen for bananer under Rådets Specialkomité for Landbrug af 9. og 10. februar 1998, har Kommissionen anført, at den ikke er et væsentligt element ved opgørelsen af tabet. Den kan nemlig under ingen omstændigheder lægges til grund for hele den pågældende periode, fordi der kun er tale om en oplysning, som vedrører et bestemt tidspunkt, og som er begrænset til licenser i kategori B, og da licenser varierede alt efter prisen på bananer. Desuden stammede denne oplysning ikke fra en officiel statistisk og økonomisk oversigt, da der ikke fandtes et egentligt marked for importlicenser.
- 85 Kommissionen har derimod foreslået, at man ved opgørelsen ved tabet baserer sig på fast retspraksis, hvorefter lignende erstatning har til formål så vidt muligt at genindsætte skadelidte i den situation, som han ville have befundet sig i, hvis han ikke havde lidt dette tab (Domstolens dom af 3.2.1994, sag C-308/87, Grifoni mod Euratom, Sml. I, s. 341, præmis 40). Der skal derfor i videst muligt omfang tages hensyn til skadelidtes reelle situation, navnlig når erstatningen er knyttet til udøvelse af økonomisk virksomhed, som efter sin art ikke blot kan indebære fortjenester, men

også tab (Domstolens dom af 19.5.1992, forenede sager C-104/89 og C-37/90, Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen, Sml. I, s. 3061, præmis 32-34, og Rettens dom af 11.7.1997, sag T-267/94, Oleifici Italiani mod Kommissionen, Sml. II, s. 1239, præmis 73 ff.).

- 86 Under henvisning til dommen af 19. maj 1992, Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen (præmis 26), og af 27. januar 2000, Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen, har Kommissionen foreslået, at der i dette tilfælde tages hensyn til det tab af fortjeneste, de udgøres af forskellen mellem de indtægter, som sagsøgeren ville have haft ved handel med bananer i den relevante periode (som dækker årene 1997 og 1998), hvis Kommissionen havde imødekommet sagsøgerens anmodning om overgangsforanstaltninger af 21. januar 1997, og de faktiske indtægter opnået ved denne handel i samme periode, med tillæg af dem, som sagsøgeren har haft eller kunne have haft i samme periode ved eventuelle erstatningsaktiviteter. Ved opgørelsen af, hvilke yderligere supplerende indtægter sagsøgeren kunne have opnået i den pågældende periode, såfremt sagsøgerens anmodning var blevet imødekommet, finder Kommissionen det rimeligt at tage de fortjenstmargener i betragtning, som sagsøgeren har opnået ved de indførsler af bananer, der faktisk blev foretaget i denne periode. Kommissionen har også præciseret, at hvis Retten lagde dette kriterium til grund, ville det påhvile sagsøgeren at fremlægge alle de bevismidler, der var nødvendige for at fastslå disse fortjenstmargener nøjagtigt.

Rettens bemærkninger

— Spørgsmålet, om kriteriet om licensernes omsætningsværdi er fastslået ved dommen af 8. juni 2000

- 87 Det må først undersøges, om det ved dommen af 8. juni 2000 er antaget, at det af sagsøgeren påberåbte kriterium er egnet til opgørelse til det pågældende tab.

- 88 I denne forbindelse må det nødvendigvis fastslås, som Kommissionen har gjort gældende, at Rettens betragtninger om importlicensers omsætningsværdi som kriterium for beregningen af tabet indgår som et led i dens stillingtagen til spørgsmålet, om erstatningssøgsmålet kan antages til realitetsbehandling (præmis 194 og 195 i dommen af 8. juni 2000).
- 89 Det bemærkes, at det fremgår åbenbart at ordlyden af præmis 194 og 195, at Rettens udtalelse om, at sagsøgeren har fremlagt oplysninger, der gør det muligt at fastslå tabets omfang med tilstrækkelig sikkerhed, alene betyder, at sagsøgeren har fremlagt oplysninger for Retten, ved hjælp af hvilke denne har kunnet konkludere, at det var muligt at fastslå størrelsen af det tab, der gøres gældende, og at erstatningssøgsmålet følgelig kunne antages til realitetsbehandling.
- 90 Ved sin stillingtagen til erstatningssøgsmålets realitet har Retten på ingen måde udtalt sig om størrelsen om det tab, der skal erstattes, men har blot fastslået i præmis 211 i dommen af 8. juni 2000, at »parterne [opfordredes] til på baggrund af nærværende dom [...] at indgå en aftale om størrelsen af den fulde erstatning for det tab, der gøres gældende«. Dette betyder, at parterne under deres forhandlinger skulle tage i betragtning, at Kommissionen var ansvarlig for de skadelige følger af dens ulovlige adfærd som fastslået i dommen, og at den skulle erstatte tabet fuldt ud, og kun dette, i det omfang det har årsagsforbindelse med denne samme adfærd. Derimod kan der, som sagsøgeren gør, ikke af den nævnte præmis i dommen af 8. juni 2000 udledes en henvisning til Rettens betragtninger som led i dens stillingtagen til sagens formalitet, og navnlig til licensernes omsætningsværdi som kriterium for bestemmelse for tabets størrelse.
- 91 Sagsøgeren har med urette henvist til dommen i sagen Hameico Stuttgart m.fl. mod Rådet og Kommissionen. Retten har nemlig i denne døms præmis 67 blot henvist til, at Fællesskabets ansvar kun kan være pådraget, såfremt sagsøgeren har lidt et »faktisk reelt tab«. Der er imidlertid her tale om en betingelse for, at Fællesskabet kan pådrage sig ansvar uden for kontraktforhold, som Fællesskabets retsinstanser kan anse for opfyldt i et foreliggende tilfælde uden nødvendigvis forudgående at have realitetsbehandlet spørgsmålet om størrelsen af det tab, der gøres gældende,

når det fremgår af konkrete omstændigheder i det foreliggende tilfælde, at der ikke er tvivl om, at der foreligger et tab. I præmis 207 og 208 i dommen af 8. juni 2000 har Retten netop fastslået, at der reelt var tale om skadelige følger for sagsøgeren af Kommissionens tilsidesættelse af artikel 30 i forordning nr. 404/93, følger, som Retten identificerede som den omstændighed, at sagsøgeren fik tildelt et mindre antal importlicenser, end selskabet ville have opnået, hvis den nævnte artikel var blevet anvendt korrekt. Den omstændighed, at et sådant tab endnu ikke kunne opgøres præcist i tal på tidspunktet for sagens anlæg, var på ingen måde til hinder for at konkludere, at tabet var sikkert.

- 92 Det påhviler derfor Retten, efter at parterne forgæves har ført forhandlinger, at udtale sig om, hvilke kriterier der kan anvendes ved opgørelsen af det tab, som sagsøgeren har lidt, og at fastsætte erstatningens størrelse.

— Spørgsmålet, om Kommissionen er afskåret fra at anfægte kriteriet om licensernes omsætningsværdi

- 93 Retten kan heller ikke tiltræde det af sagsøgeren anførte om, at Kommissionen, fordi den i duplikken, der er indgivet under den fase i sagens behandling, der førte til dommen af 8. juni 2000, ikke har bestridt berettigelsen af det kriterium om importlicensernes omsætningsværdi, som sagsøgeren havde fremført i replikken, nu er afskåret fra at bestride det under denne nye fase i sagens behandling.

- 94 Det bemærkes herved blot, at sagsøgeren i stævningen ikke havde angivet de kriterier, som skulle anvendes ved opgørelsen af det tab, der gøres gældende. Sagsøgeren har i denne henseende blot anført, at man ikke kunne opgøre dette tab på det fastsatte tidspunkt, og følgelig opfordrer man Retten til først at tage stilling til

tabets eksistens og lade tabets størrelse blive fastlagt ved udenretlig aftale mellem partnerne eller i mangel af en sådan aftale ved en afgørelse truffet af Retten under en senere retssag. Det er først i replikken og som svar på Rådets indsigelse om, erstatningssøgsmålet måtte afvises, bl.a. i mangel af mere præcise oplysninger om det angivelige tabs art og omfang, at sagsøgeren har henvist til de ikke-tildelte importlicensers omsætningsværdi.

- 95 Under disse særlige omstændigheder var Kommissionen ikke forpligtet til, under fortabelse af adgangen til at fremsætte indsigelser, at fremsætte sine bemærkninger i replikken om berettigelsen af det kriterium for opgørelse i tal, som sagsøgeren foreslog, men den kunne efter mellemdommen af 8. juni 2000 gyldigt gøre det som led i det trin i sagens behandling, der specielt vedrører opgørelsen af tabet.
- 96 Under alle omstændigheder kan Retten, når den skal tage stilling til omfanget af forpligtelsen til at erstatte et tab, som Fællesskabet er ansvarligt for, ikke være bundet af de af sagsøgeren foreslåede kriterier for fastsættelse af de beløb, der skal betales, blot fordi Kommissionen ikke har taget stilling til dette kriteriums berettigelse på et bestemt trin i skriftvekslingen.

— De kriterier, der skal lægges til grund ved opgørelsen i tal af det tab, der skal erstattes

- 97 Ifølge fast retspraksis skal erstatning for tab på grundlag af ansvar uden for kontraktforhold så vidt muligt økonomisk genindsætte skadelidte i den situation, han befandt sig i før skadetilføjelsen (dommen i sagen Grifoni mod Euratom, præmis 40, og dommen af 27.1.2000 i sagen Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen, præmis 51 og 63).

98 Ifølge retspraksis påhviler det sagsøgeren at bevise, at tabet reelt er lidt, og for det andet at bevise tabsposterne samt tabets omfang (dommen af 27.1.2000 i sagen Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen, præmis 82).

99 At der foreligger et tab, er i dette tilfælde fastslået ved dommen af 8. juni 2000, hvorved Retten har udtalt, at dette tab bestod i, at sagsøgeren fik tildelt et mindre antal importlicenser, end man ville have opnået, såfremt anmodningen af 21. januar 1997 var blevet imødekommet (dommens præmis 208). Sagsøgeren er følgelig kun forpligtet til at bevise tabsposterne og omfanget af tabet.

100 I denne forbindelse bemærkes, at sagsøgeren ønsker erstatning for tabet på grundlag af tildelingen af den økonomiske modværdi af de ikke-tildelte importlicenser, en metode, som efter sagsøgerens opfattelse kun giver mulighed for at erstatte et »sikkert mindstetab«, der udgøres af tabet af »sikker indtægt«, som udgør prisen for overdragelse af disse licenser. Sagsøgeren har nærmere anført, at en sådan metode i virkeligheden undervurderer det tab, der samlet er lidt, og som omfatter elementer som »tab af kunder og forsyningskilder indtil næsten fuldstændig ophør af virksomhed«. Disse elementer er i øvrigt først blevet påberåbt i sagsøgerens bemærkninger til Kommissionens forslag om erstatning og er hverken detaljeret eller bevist.

101 I det foreliggende tilfælde skal erstatningen af tabet i princippet gøre det muligt, at sagsøgeren økonomisk sættes i den situation, som man ville have befundet sig i, såfremt Kommissionen ikke havde udvist den retsstridige adfærd, som er årsagen til tabet. Dette indebærer for det første, at det fastslås, hvilket antal importlicenser der skulle have været tildelt sagsøgeren ifølge den beslutning, som Kommissionen skulle have truffet for at efterkomme anmodningen af 21. januar 1997, og for det andet, at den økonomiske situation rekonstrueres, som sagsøgeren ville have befundet sig i, hvis man havde modtaget og udnyttet disse supplerende licenser.

- 102 Med hensyn til antallet af supplerende importlicenser skal der, i overensstemmelse med hvad der er fastslået i præmis 72 i det foregående, kun tages hensyn til årene 1997 og 1998, da disse udgør den periode, for hvilken tabet skal erstattes.
- 103 Ifølge den beregning, som sagsøgeren har foretaget i sit forslag om erstatningen under hensyntagen til årene 1989 og 1990 som referenceperiode, skulle sagsøgeren, ud over hvad denne faktisk havde opnået, have fået tildelt licenser i kategori B for en mængde på 13 855,66 tons i 1997 og på 11 625,30 tons i 1998.
- 104 I sit forslag om erstatningen har Kommissionen, som ikke bestrider den metode og de oplysninger, som sagsøgeren har lagt til grund ved beregningen af antallet af supplerende licenser, anført, at såfremt den havde imødekommet sagsøgerens anmodning af 21. januar 1997, ville denne, på grundlag af referenceperioden 1989-1990, have opnået licens i kategori B for 13 855,66 tons i 1997 og for 11 265,30 tons i 1998.
- 105 Det manglende sammenfald i de to parter forslag med hensyn til tallet for de supplerende licenser, som sagsøgeren skulle have opnået i 1998 (11 625,30 tons ifølge sagsøgeren og 11 265,30 tons ifølge Kommissionen), skyldes åbenbart en regne- eller skrivefejl begået af sagsøgeren. I sin beregning har sidstnævnte for dette år anført, at man skulle have fået licenser for 15 610,39 tons, men at man kun fik licenser for 4 345,092 tons. Forskellen mellem disse mængder andrager 11 265,298 tons, et tal, som afrundet bekræfter det tal, der er angivet af Kommissionen.
- 106 Det må således fastslås, at såfremt Kommissionen havde imødekommet sagsøgerens anmodning af 21. januar 1997, ville man have fået supplerende licenser i kategori B for 13 855,66 tons for 1997 og for 11 265,30 tons i 1998.

107 Med hensyn til rekonstrueringen af den økonomiske situation, som sagsøgeren ville have befundet sig i, såfremt denne havde kunnet regne med de nævnte supplerende licenser, bemærkes, at indehavere af importlicenser i kategori B efter 1993-ordningen havde en dobbelt mulighed for økonomisk udnyttelse af disse licenser. De kunne nemlig ikke blot anvende dem til indførsel af tredjelandsbananer eller ikke-traditionelle AVS-bananer til Fællesskabet, men det var også udtrykkeligt tilladt ved artikel 13 i forordning nr. 1442/93 (jf. præmis 10 ovenfor), at de overdrog dem til andre erhvervsdrivende i kategorierne A, B eller C.

108 Domstolen har i øvrigt haft lejlighed til at fastslå denne anden mulighed for økonomisk udnyttelse af licenser i kategori B efter 1993-ordningen i dommen i sagen Tyskland mod Rådet (præmis 84-86), hvori den bemærkede, at »princippet om, at licenserne kan overdrages, før[te] til det praktiske resultat, at indehaveren af en licens, i stedet for selv at indføre og sælge tredjelandsbananer, [kunne] overdrage sin ret til indførsel til en anden erhvervsdrivende, som selv ønskede, at foretage indførslen«, og at »overdragelse af importlicenser [var] en mulighed, som forordning [nr. 1442/93] [gav] forskellige kategorier af erhvervsdrivende, og som disse [kunne] udnytte alt efter deres erhvervmæssige interesser«. Domstolen præciserede ligeledes, at »[d]en økonomisk fordel, som denne type salg i givet fald [kunne] give forhandlerne af fællesskabsbananer og traditionelle AVS-bananer, [var] en nødvendig følge af princippet om licensers overdragelighed og [skulle] vurderes i den bredere sammenhæng, hvori indgår samtlige de foranstaltninger, som Rådet har truffet med henblik på at sikre afsætningen af fællesskabsprodukter og traditionelle AVS-produkter«. I denne sammenhæng, tilføjede Domstolen, »[måtte] den anses for et middel, som [havde] til formål at styrke konkurrenceevnen hos de erhvervsdrivende, som [forhandlede] fællesskabsbananer og AVS-bananer, og at fremme integrationen af medlemsstaternes markeder«.

109 I øvrigt står det fast, at importlicenserne i kategori B faktisk var genstand for transaktioner på markedet.

- 110 I denne forbindelse har sagsøgeren med rette henvist til erklæringen fra Kommissionens repræsentant i arbejdsgruppen for bananer under Rådets Specialkomité for Landbrug af 9. og 10. februar 1998, hvorefter importlicenser i kategori B på det pågældende tidspunkt blev forhandlet på markedet til en pris på ca. 200 EUR pr. ton.
- 111 Kommissionens udtalelse om, at overdragelse af licenser fra en erhvervsdrivende til en anden kun forekom sjældent i praksis, er uden betydning, og den demteres ydermere af konstateringen i fjerde betragtning til forordning nr. 2362/98, hvori Kommissionen selv omtalte »det betydelige antal uformelle fremsendelser og overdragelser mod vederlag af importdokumenter i den sidste periode for anvendelsen af den oprindelige ordning i forordning [...] nr. 404/93«.
- 112 I øvrigt er Kommissionens argumenter, som er gengivet i præmis 83 ovenfor, ikke til hinder for, at licensernes omsætningsværdi anvendes som kriterium for opgørelse af det tab, som sagsøgeren har lidt. Kommissionen erkender nemlig selv, at erhvervsdrivende i kategori B, herunder sagsøgeren, indtil 1999-ordningen trådte i kraft, ikke var omfattet bestemmelsen om nedsættelse af referencemængder som følge af overdragelse af licenser, som ifølge artikel 13, stk. 3 i forordning nr. 1442/93 kun fandt anvendelse, »hvis en erhvervsdrivende i kategori A overdrager rettigheder til en anden erhvervsdrivende i kategori A eller C«. Med hensyn til den omstændighed, som Kommissionen har henvist til, at muligheden for erhvervsdrivende i kategori B for at opnå importlicenser for tredjelandsbananer og ikke-traditionelle AVS-bananer afhang af, om de faktisk havde forhandlet fællesskabsbananer og traditionelle AVS-bananer i referenceperioden, er den uden betydning i denne sammenhæng.
- 113 Hvad angår Kommissionens henvisning til den metode for opgørelse af tabet, som Domstolen fulgte i de sager, der gav anledning til dommene i de nævnte sager Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen, bemærkes, at sagsøgerne i disse sager krævede en erstatning, svarende til de fortjenester, som de kunne have opnået, hvis

de ved udløbet af deres ikke-markedsføringsforpligtelse kunne have genoptaget mælkeleverancerne på grundlag af den referencemængde, som de havde ret til, og som de var blevet berøvet ved de gældende bestemmelser, som Domstolen kendte ugyldige. De sagsøgte institutioner foreslog heroverfor, at de erstatninger, som Fællesskabet skulle betale til sagsøgerne, blev beregnet på grundlag af størrelsen af den ikke-markedsføringspræmie, der var blevet udbetalt til hver af disse. Denne præmie, som blev indført i sektoren for mælk og mejeriprodukter ved Rådets forordning (EØF) nr. 1078/77 af 17. marts 1977 om indførelse af en præmieordning på ikke-markedsføring af mælk og mejeriprodukter og for omstilling af malkekvægsbesætninger (EFT L 131, s. 1), blev udbetalt til de producenter, der forpligtede sig til ikke at markedsføre deres produkter i fem år, og den blev fastsat til en sådan størrelsesorden, at den kunne betragtes som »en vis kompensation for tabet af indkomsterne ved afsætning af de pågældende produkter« (tredje betragtning til forordningen).

114 Domstolen antog i dommen af 19. maj 1992, Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen (præmis 26), at »[f]or så vidt angår de tab, som Fællesskabet skal erstatte, [skulle] der — medmindre der [forelå] særlige omstændigheder, som berettiger en anden bedømmelse — tages hensyn til den tabte fortjeneste, der udgøres af forskellen mellem på den ene side den indtægt, som sagsøgerne kunne have haft under normale omstændigheder ved leverancer af mælk, som de ville have foretaget, såfremt de i [den relevante] periode havde fået tildelt de referencemængder, som de havde ret til, og på den anden side den indtægt, som de faktisk har haft ved at levere mælk i perioden uden hensyn til referencemængden, forhøjet med det beløb, som de har indtjent eller kunne have indtjent i samme periode ved en eventuel erstatningsvirksomhed«.

115 Domstolen har således, med præciseringer og afgrænsninger, anvendt den af sagsøgerne foreslåede metode, som er baseret på en rekonstruktion af den hypotetiske situation, som disse ville have befundet sig i, såfremt de havde foretaget de mælkeleverancer, der svarede til de referencemængder, som de havde ret til. Domstolen tog imidlertid forbehold for den mulighed, at særlige omstændigheder kan berettige en anden vurdering med hensyn til, hvilke omstændigheder der skal

tages i betragtning med henblik på opgørelsen af tabet, men udelukkede dog det kriterium, der består i at opgøre sagsøgernes tabte fortjeneste i tal på grundlag af størrelsen af præmien for ikke-markedsføring, fordi »denne præmie udgør modydelsen for en ikke-markedsføringsforpligtelse og ikke [har] nogen forbindelse med tab, som sagsøgerne har lidt« (dommen af 19.5.1992 i sagen Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen, præmis 34).

- 116 Selv om ikke-markedsføringspræmien ikke havde nogen reel forbindelse med den fortjeneste, som sagsøgerne i de sager, der gav anledning til dommene Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen, havde kunnet opnå, hvis de ikke ulovligt var blevet berøvet deres referencemængder, følger det af konstateringerne i præmis 107-111 ovenfor, at noget andet gælder her for omsætningsværdien af de importlicenser, der ikke er tildelt sagsøgeren i nærværende sag. Denne værdi udgjorde nemlig ikke, som det var tilfældet for ikke-markedsføringspræmien i sektoren for mælk og mejeriprodukter, et beløb, der var fastsat skønsmæssigt og administrativt for at give de erhvervsdrivende »en vis kompensation for tabet af indkomsterne ved afsætning af de pågældende produkter«, men et egentligt kommercielt faktum, som er fremkaldt af de berørte erhvervsdrivende efter lovene om udbud og efterspørgsel, og som dermed, i hvert fald tilnærmelsesvis, må anses for at afspejle den økonomiske værdi af de omsatte licenser, der gav en økonomisk handlemulighed på særligt gunstige betingelser.
- 117 Det er ganske vist muligt, at sagsøgeren ville have befundet sig i en anden økonomisk situation alt efter det valg, som sagsøgeren havde truffet med hensyn til den faktiske udnyttelse af licenserne. Overdragelsen af licenserne ville have skabt kendte nettoindtægter, mens indførsel og forhandling af bananer ville have udsat sagsøgeren for de tilfældigheder, som ligger i enhver økonomisk aktivitet, altså for muligheden for fortjenester, som i givet fald endog var større end de indtægter, der kunne fås ved overdragelse af licenserne, men også for eventuelle forretningsmæssige tab, bl.a. afhængigt af markedssituationen og virksomhedens økonomiske effektivitet.
- 118 Det er dog ikke nødvendigt af den grund at foretage en opgørelse af det tab, som sagsøgeren har lidt, på grundlag af den hypotese, at sagsøgeren anvendte licenserne

til indførsel og forhandling, og under anvendelse af den metode, som Domstolen fulgte i de sager, der gav anledning til dommene i sagerne *Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen*. En sådan operation ville, ud over at være kompliceret og forsinke genopretningen af sagsøgerens formueforhold, som vurdering af økonomisk virksomhed, der i vid udstrækning er hypotetisk (jf. i denne forbindelse dommen af 27.1.2000, *Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen*, præmis 79 og 84), også føre til et resultat, der nødvendigvis ville være tilnærmelsesvist. I øvrigt fremgår det, at en vurdering af de supplerende indtægter, som sagsøgeren ville have kunnet opnå, såfremt dennes anmodning var blevet imødekommet, som af Kommissionen foreslået — baseret på anvendelse på de mængder bananer, der repræsenteres af de ikke-tildelte licenser, af de fortjenstmargener, som sagsøgeren har opnået ved de indførsler af bananer, der faktisk blev foretaget i perioden 1997-1998 — ville være uegnet her, da disse margener efter al sandsynlighed har været påvirket af, at sagsøgerens aktivitetsniveau inden for handel med tredjelandsbananer og ikke-traditionelle AVS-bananer i denne periode var langt lavere end den, som sagsøgeren kunne have udvist ved brug til indførsel og forhandling af de supplerende licenser, som ville være blevet tildelt sagsøgeren, såfremt anmodningen af 21. januar 1997 var blevet imødekommet.

- 119 Det må antages, at en metode til opgørelse af tabet, som er baseret på den hypotese, at certifikaterne overdrages, savner økonomisk grundlag, skønt den har åbenbare økonomiske fordele i form af enkelhed, hurtighed og pålidelighed. Den kan således godkendes med forbehold af en undersøgelse af de oplysninger, der er til rådighed om ikke-tildelte licensers omsætningsværdi.

— De oplysninger, der er til rådighed om ikke-tildelte licensers omsætningsværdi, og opgørelsen af tabet

- 120 Sagsøgeren har nedlagt påstand om, at tabet fastsættes under hensyntagen til en værdi på 200 EUR pr. ton, som for importlicenser i kategori B følger af en erklæring

fra Kommissionens repræsentant i arbejdsgruppen for bananer under Rådets Specialkomité for Landbrug af 9. og 10. februar 1998.

- 121 Det fremgår nærmere bestemt af nævnte erklæring, som sagsøgeren har fremlagt som bilag til replikken, at dette tal repræsenterer den tilnærmelsesvis pris for importlicenser i kategori B på tidspunktet for erklæringen, nemlig i begyndelsen af februar 1998.
- 122 Den omstændighed, som Kommissionen har fremhævet, at dette tal ikke stammer fra en officiel statistisk og økonomisk oversigt, betyder ikke, at det ikke er relevant. Det bemærkes, at i henhold til artikel 188, stk. 2, EF skal erstatningsbeløb fastsættes i overensstemmelse med de almindelige retsgrundsætninger, der er fælles for medlemsstaternes retssystemer, og at det, hvad angår beviset for skaden, gælder generelt efter medlemsstaternes retssystemer, at EF's retsinstans frit bedømmer alle de bevismidler, som forelægges den under sagen (Domstolens dom af 6.10.1982, sag 261/78, Interquell Stärke-Chemie mod Rådet og Kommissionen, Sml. s. 3271, præmis 11). Værdien på 200 EUR pr. ton er blevet nævnt af Kommissionens egne tjenestegrene, og denne har ikke som sådan bestridt den i sine skriftlige indlæg. Den vil derfor være at tage i betragtning ved opgørelsen af det foreliggende tab.
- 123 Imidlertid bemærkes, at da dette tal ikke repræsenterer en gennemsnitsværdi for licenser for kategori B for hele den periode, for hvilken tabet skal erstattes, nemlig årene 1997 og 1998, og i betragtning af Kommissionens udtalelse, som ikke bestrides af sagsøgeren, hvorefter importlicensers omsætningsværdi er afhængig af svingningerne i bananprisen, har Retten som led i foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelægning opfordret sagsøgeren til at fremlægge dokumenterede oplysninger om udviklingen i omsætningsværdien for licenser for kategori B i løbet af den nævnte periode.

124 Sagsøgeren har efterkommet denne opfordring og bl.a. fremlagt 19 fakturaer vedrørende overdragelser af licenser i kategori B foretaget mellem tredjemandsvirksomheder på Fællesskabets område på forskellige datoer mellem den 31. december 1997 og den 20. oktober 1998. Det fremgår af fakturaerne, som ikke er bestridt af Kommissionen, at den pris, til hvilken disse licenser blev overdraget ved de nævnte transaktioner, på en enkelt undtagelse nær, lå over 200 EUR pr. ton, og at den i talrige tilfælde endog nåede op på 289 EUR pr. ton.

125 Kommissionen har under retsmødet fremhævet, at den pris, der blev anvendt ved individuelle overdragelser som dem, der attesteres ved de af sagsøgeren fremlagte fakturaer, ikke var et objektive tal, fordi det kunne variere alt efter omstændighederne, navnlig de mulige behov, som erhververne kan have for at råde over licenser. Denne indsigelse må relativiseres. Det er klart, at den pris, der iagttages i en individuel transaktion, ikke i sig selv kan anses for repræsentativ for det omsatte godes markedsværdi. Ikke desto mindre er denne værdi resultatet af et gennemsnit af de priser, der anvendes i individuelle transaktioner, og det er på grundlag af en utvivlsomt mere omfattende observation af markedet, at Kommissionens tjenestegrene under arbejdet i arbejdsgruppen for bananer under Rådets Specialkomité for Landbrug den 9. og 10. februar 1998 har kunnet referere til en tilnærmelsesmæssig værdi for licenser for kategori B på 200 EUR pr. ton på samme tidspunkt. De priser, som anvendes i de forskellige transaktioner, som de af sagsøgeren fremlagte fakturaer henviser til, er tungtvejende, nøjagtige og sammenstemmende indicer for, at omsætningsværdien for licenser i kategori B ikke har udviklet sig i nedadgående retning i løbet af 1998 i forhold til det niveau, som Kommissionens tjenestegrene konstaterede i februar 1998. Kommissionen har for sit vedkommende ikke fremført noget indicium, der peger i modsat retning. I øvrigt viser den grafiske oversigt over udviklingen af engrossalgsprisen for de såkaldte dollarbananer i Den Europæiske Union, som er udarbejdet af Kommissionens tjenestegrene og vedlagt som bilag til Kommissionens forslag om erstatningen, at denne pris, der ifølge Kommissionen påvirkede omsætningsværdien for licenser i kategori B, på tidspunktet for den i præmis 120 ovenfor nævnte erklæring faktisk talt var på 1 EUR pr. kg, og at den i løbet af 1998 svingede omkring dette niveau på en sådan måde, at det ikke kan hævdes, at den på tidspunktet for den nævnte erklæring lå klart under sit gennemsnit for 1998.

- 126 Under disse omstændigheder finder Retten, at skønt tallene i den af sagsøgeren fremlagte dokumentation, også i betragtning af den ustabile pris for overdragelse af licenser, som de vidner om, ikke kan anses for at give mulighed for at opnå en strengt nøjagtig opgørelse af tabet, har de dog tilstrækkelig beviskraft og er tilstrækkeligt tungtvejende til at konkludere, at den værdi på 200 EUR pr. ton, som sagsøgeren har angivet, udgør en fornuftig og acceptabel tilnærmelse til den gennemsnitlige værdi af licenser af kategori B i løbet af 1998.
- 127 Med hensyn til 1997 har sagsøgeren fremlagt en faktura dateret den 31. december 1997, som udviser en pris for overdragelse af licenser for kategori B svarende til 274 EUR pr. ton, og sagsøgeren har anført, at som led i en transaktion vedrørende faktisk indførsel af bananer, som blev foretaget i august 1997, blev værdien af de anvendte licenser i kategori B vurderet til ca. 172 EUR pr. ton.
- 128 På baggrund af det foregående kan det tab, som sagsøgeren har lidt, efter en opgørelse ex aequo et bono fastsættes til, som hovedstol, 5 024 192 EUR, nemlig 2 771 132 EUR (13 855,66 x 200) for 1997 og 2 253 060 EUR (11 265,30 x 200) for 1998.

Pengeforringelsen og morarenterne

Parternes argumenter

- 129 Sagsøgeren har anført, at der skal tages hensyn til pengeforringelsen, og at de beløb, der skal betales for hver af de pågældende perioder, skal revalueres ved hjælp af koefficienter fastsat på italiensk nationalt plan af Istituto centrale di statistica til statistiske økonomiske formål, da sagsøgeren har hjemsted i Italien.

130 Det revaluerede beløb for hvert år skal ifølge sagsøgeren desuden forhøjes med morarenter fra den dag, den skadevoldende handling fandt sted. For hvert årligt beløb skal morarenterne ifølge sagsøgeren beregnes fra den 1. januar, for så vidt de erhvervsdrivende før hvert års begyndelse kendte antallet af licenser, der tilkom dem, og kunne planlægge anvendelsen af dem.

131 Sagsøgeren har anført, at sammenlægningen af den monetære revaluering og morarenterne er berettigede, fordi disse to faktorer i erstatningen har forskellige funktioner. Den monetære revaluering har til formål at genindsætte skadelidte i de omstændigheder, som han ville have befundet sig i, hvis den skadegørende handling ikke havde fundet sted, mens morarenterne har til formål at kompensere forsinkelsen i udbetalingen af det, som skadelidte havde krav på.

132 Med hensyn til den sats, der skal anvendes for morarenterne, har sagsøgeren anført, at i mangel af en referencesats fra Den Europæiske Centralbank (ECB) for de vigtigste refinansierings transaktioner må der for perioden før den 1. januar 1999 anvendes den lovbestede rentesats, der var gældende i Italien, dvs. en sats på 5% for såvel 1997 som 1998. Fra den 1. januar 1999 skal ECB's refinansieringssats derimod anvendes, forhøjet med syv procentpoint og efter det kriterium, der er fastsat i artikel 3, stk. 1, litra d), i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2000/35/EF af 29. juni 2000 om bekæmpelse af forsinket betaling i handelstransaktioner (EFT L 200, s. 35), som finder anvendelse her, da der netop er tale om at holde en erhvervsdrivende skadesløs for tab som følge af likviditetsmangel (Rettens dom af 10.10.2001, sag T-171/99, Corus UK mod Kommissionen, Sml. II, s. 2967, præmis 64).

133 For det tilfælde, at det udgangspunkt og de morarentesatser, som sagsøgeren foreslår, ikke samlet bliver lagt til grund, har sagsøgeren subsidiært foreslået to alternative løsninger: enten anvendelse af den lovbestede rentesats, der er

gældende i Italien, for hvert år på de revaluerede beløb regnet fra 1997, indtil betaling sker, eller beregning af renter af det samlede revaluerede beløb fra datoen for afsigelsen af mellemdommen (8.6.2000), men med anvendelse af ECB's sats plus syv procentpoint.

- 134 Kommissionen er enig i, at pengeforringelsen skal tages i betragtning, og at de skyldige beløb skal revalueres på grundlag af de officielle indekser, der er til rådighed for Italien, fordi sagsøgeren udøvede sine aktiviteter på det italienske marked. Revalueringen skal beregnes fra tidspunktet for den skadegørende handling indtil datoen for afsigelsen af den mellemdom, hvorved det blev fastslået, at Fællesskabets ansvar uden for kontraktforhold var pådraget.
- 135 Regnet fra samme dato, og ikke fra tidspunktet for den skadegørende handling, indtil betaling sker, skal der ifølge Kommissionen beregnes morarenter af det revaluerede beløb (dommen i sagen Grifoni mod Euratom, præmis 43). Kommissionen har i denne forbindelse henvist til, at ifølge Fællesskabets retsinstansers praksis skal der kun betales morarenter, dersom hovedstolen lyder på et bestemt beløb, eller beløbet i det mindste kan bestemmes på grundlag af objektivt fastlagte kriterier (Domstolen dom af 30.9.1986, sag 174/83, Amman m.fl. mod Rådet, Sml. s. 2647, og Rettens dom af 26.2.1992, forenede sager T-17/89, T-21/89 og T-25/89, Brazzelli m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 293, præmis 24).
- 136 Kommissionen er af den opfattelse, at da der er tale om morarenter, skal den i Italien gældende lovbestemte sats anvendes for hele den relevante periode. Ifølge 13. betragtning til direktiv 2000/35 finder direktivet nemlig ikke anvendelse på betalinger som kompensation for skade.

Rettens bemærkninger

- 137 Med hensyn til pengeforringelsen må det nødvendigvis fastslås, at sagsøgeren og Kommissionen er enige om, at den skal tages i betragtning, og at den monetære revaluering skal beregnes under anvendelse af de officielle statistiske indekser for Italien.
- 138 Det fremgår af retspraksis, at erstatningen for tabet på grundlag af ansvar uden for kontraktforhold så vidt muligt skal genindsætte skadelidte i den situation, han befandt sig i før skadetilføjelsen. Heraf følger, at såfremt betingelserne for ansvar uden for kontraktforhold er opfyldt, må de skadevirkninger, som følger af den tid, der er gået mellem skadens opståen og dagen for betalingen af erstatning, ikke lades ude af betragtning, for så vidt som der skal tages hensyn til den indtrådte pengeforringelse (jf. dommen i sagen Grifoni mod Euratom, præmis 40, og dommen af 27.1.2000 i sagen Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen, præmis 51).
- 139 Der skal således tages hensyn til den indtrådte pengeforringelse i dette tilfælde ved beregningen af erstatningen efter de officielle indekser, der er udarbejdet for Italien af det kompetente nationale organ, regnet fra datoen for den skadegørende handling.
- 140 Med hensyn til udgangspunktet for den monetære revaluering skal der tages hensyn til, at sagsøgeren, såfremt Kommissionen havde imødekommet anmodningen af 21. januar 1997, ville have modtaget sine licenser på datoer fordelt med regelmæssige mellemrum. Det skal nemlig påpeges, at efter 1993-ordningen blev importlicenserne udstedt med tre måneders mellemrum. Ifølge artikel 11 i forordning nr. 1442/93, som ændret ved Kommissionens forordning (EF) nr. 875/96 af 14. maj 1996 (EFT L 118, s. 14), udstedtes importlicenserne for det følgende kvartal senest den 23. i den sidste måned i hvert kvartal for det følgende kvartal.

- 111 Det er således disse datoer, der skal lægges til grund for hvert parti ikke-tildelte licenser som datoer for skadens indtræden, fra hvilke revalueringen af den monetære modværdi, evalueret på grundlag af 200 EUR pr. ton, for hvert parti licenser, skal beregnes.
- 112 Med hensyn til den dato, på hvilken beregningen af revalueringen skal standse, skal der tages stilling til den, samtidig med det tidspunkt, fra hvilket der skal beregnes morarenter.
- 113 Ifølge Domstolens praksis skal der betales morarenter af den skyldige godtgørelse fra datoen for afsigelsen fra den dom, hvorved pligten til at erstatte skade fastslås (jf. Domstolens dom af 4.10.1979, forenede sager 64/76, 113/76, 167/78, 239/78, 27/79, 28/79 og 45/79, Dumortier m.fl. mod Rådet, Sml. s. 3091, præmis 25, og dommen af 19.5.1992 i sagen Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen, præmis 35). I det foreliggende tilfælde er det mellemdommen af 8. juni 2000, der har fastslået Kommissionens pligt til at erstatte den skade, som sagsøgeren har lidt.
- 114 Imidlertid bemærkes, at i det omfang hovedstolen på datoen for nærværende doms afsigelse hverken lød på et bestemt beløb, eller beløbet kunne bestemmes på grundlag af objektive fastlagte kriterier (jf. hertil præmis 87-92 ovenfor), kan morarenterne ikke løbe fra denne dato, men i tilfælde af forsinkelse, og indtil fuld betaling sker, først fra datoen for afsigelsen af nærværende dom, der opgør tabet (jf. den ovenfor i præmis 135 nævnte retspraksis samt generaladvokat Tesaurus forslag til afgørelse i sagen Grifoni mod Euratom, Sml. I, s. 343, punkt 24).
- 115 Det følger heraf, at revalueringen af den erstatning, der skal betales til sagsøgeren, ikke skal standse på datoen for afsigelsen af dommen af 8. juni 2000, men skal strække sig indtil datoen for afsigelsen af nærværende dom.

- 146 Erstatningens størrelse, som revalueret for at tage hensyn til pengeforringelsen, forhøjes med morarenter regnet fra afsigelsen fra nærværende dom, indtil fuld betaling sker. Den rentesats, der skal anvendes, beregnes på grundlag af den sats, som er fastsat af ECB for de vigtigste refinansieringstransaktioner, og som er gældende i den pågældende periode, plus to procentpoint.

Sagens omkostninger

- 147 I henhold til Rettens procesreglements artikel 87, stk. 2, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. I henhold til artikel 87, stk. 3, kan Retten fordele sagens omkostninger, hvis hver af parterne henholdsvis taber eller vinder på et eller flere punkter. Endelig bestemmes det i samme reglements artikel 87, stk. 4, at medlemsstater, der er indtrådt i en sag, bærer deres egne omkostninger.
- 148 Det bemærkes, at de omkostninger, der er afholdt i forbindelse med nærværende sags behandling, er fastsat ved mellemdom af 8. juni 2000 (jf. præmis 23 ovenfor).
- 149 Nærværende sag er ikke en ny sag, men en fortsættelse af sag T-260/97, hvori der blev afsagt dom den 8. juni 2000, hvorved Kommissionen og Rådet blev dømt til at betale henholdsvis 90% og 10% af omkostningerne i denne sag (jf. domskonklusionens punkt 7 og 8). Denne fordeling vil være at stadfæste for det trin i nærværende sags behandling, der er fulgt efter den nævnte dom, og følgelig må Kommissionen og Rådet dømmes til at betale henholdsvis 90% og 10% af de omkostninger, der er afholdt på dette trin.

150 Den Franske Republik, som er indtrådt i sagen, bærer sine egne omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RETTEN (Fjerde Afdeling)

- 1) **Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber betaler til sagsøgeren en erstatning på 5 024 192 EUR.**

- 2) **Denne erstatning revalueres efter de kriterier, der er fastsat i nærværende doms præmis 139-141 og 145.**

- 3) **Den således revaluerede erstatning forhøjes med morarenter regnet fra nærværende doms afsigelse, indtil fuld betaling sker. Den rentesats, der skal anvendes, er den sats, som er fastsat af Den Europæiske Centralbank for de vigtigste refinansieringstransaktioner, som var gældende i den pågældende periode, plus to procentpoint.**

- 4) **Kommissionen betaler 90% af omkostninger i forbindelse med det trin i nærværende sags behandling, der er fuldt efter Rettens dom af 8. juni 2000, Camar og Tico mod Kommissionen og Rådet (forenede sager T-79/96, T-260/97 og T-117/98, Sml. II, s. 2193).**

- 5) **Rådet for Den Europæiske Union betaler 10% af omkostningerne i forbindelse med det trin i nærværende sags behandling, der er fulgt efter Rettens dom af 8. juni 2000, Camar og Tico mod Kommissionen og Rådet (forenede sager T-79/96, T-260/97 og T-117/98, Sml. II, s. 2193).**

- 6) **Den Franske Republik bærer sine egne omkostninger.**

Legal

Mengozi

Wiszniewska-Białecka

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 13. juli 2005.

H. Jung

H. Legal

Justitssekretær

Afdelingsformand